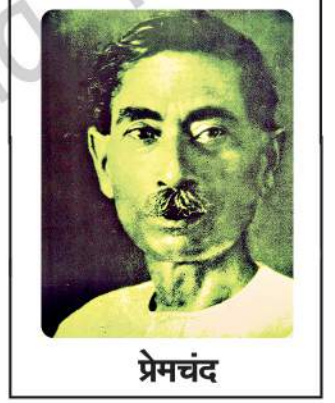

2. ईदगाह (कहानी)

उन्मुखीकरण

पथिकों की जलती दुपहर में,
पेड़ सदा देते हैं छाया ।
खुशबू भरे फूल देते हैं,
हमको नव फूलों की माला,
त्यागी तरुओं के जीवन से,
हम भी तो कुछ देना सीखें।

प्रश्न

1. पथिकों को जलती दुपहर में सुख व आराम किससे मिलता है?
ज. पथिकों को जलती दुपहर में सुख व आराम पेड़ों से मिलता है ।
2. खुशबू भरे फूल हमें क्या देते हैं?
ज. खुशबू भरे फूल हमें नव फूलों की माला देते हैं।
3. हम भी तो कुछ देना सीखें—कवि ने ऐसा क्यों कहा होगा?
ज. वृक्ष दूसरों के लिए फल और फूल देते हैं। नदी दूसरों के लिए ही अपना पानी देती है। मेघ भी दूसरों के लिए ही वर्षा देता है। निस्वार्थ भावना से ये परोपकार कर रहे हैं। मानव को भी उन्हीं की तरह निस्वार्थ भावना से रहकर दूसरों का उपकार करना है। इसी में समाज की भलाई है।

लेखक परिचय

नाम : प्रेमचन्द (बचपन का नाम धनपतराय श्री वात्सव)

जन्मस्थान : काशी के पास लमही गाँव में हुआ ।

जन्मतिथि : 31-07-1880

योग्यताएँ : मैट्रिक, एफ.ए., बी.ए.

रचनाएँ : गोदान, गबन, सेवासदन, निर्मला, कर्मभूमि, रंगभूमि, कायाकल्प, प्रतिज्ञा, मंगलसूत्र आदि ।

कहानियाँ : पंचपरमेश्वर, बड़े घर की बेटी, कफन आदि प्रमुख हैं, तीन सौ कहानियाँ रचना की।

उपाधियाँ : उपन्यास सम्राट

సారాంశం :

నైతిక విలువల వికాసం ద్వారా పెద్దవాళ్లు, వృద్ధుల పట్ల గౌరవ భావనను వికసింప చేసి మన సంస్కృతిని పునఃస్థాపించగలుగుతాం. ఇలాంటి విలువల్ని ఆధారంగా తీసుకున్న 'ఈడ్ గాప్' అనే కథను మనం చదువుదాం.

రంజాన్ నెల పూర్తయ్యాక ఈ రోజే 'ఈడ్' పండుగ వచ్చింది. ఎంత మనోహరం ఎంత ఆహ్లాదకరమైన ఉదయం. చెట్లపై పచ్చదనం, పంట పొలాల్లో అద్భుతమైన కాంతి ఉంది. ఆకాశంలో విచిత్రమైన ఎర్రదనం. ఈ రోజు సూర్యుణ్ణి చూడు. ఎంత అందంగా, ఎంత చల్లగా ఉన్నాడో కదా! ప్రపంచానికి ఈడ్ పండుగ శుభాకాంక్షలు తెలియజేస్తున్నట్లున్నాడు. ఈడ్ గాప్ (నమాజు చేసే ప్రదేశం) వెళ్లడానికి ఏర్పాట్లు జరుగుతున్నాయి. పిల్లలు అందరి కంటే సంతోషంగా ఉన్నారు. మాటిమాటికి జేబుల్లోని ఖజానా తీసి లెక్కలేసుకుంటున్నారు. మహముద్ కూడా తన దగ్గర ఉన్న పైసలను... ఒకటి, రెండు, పది, పన్నెండు అని లెక్కిస్తున్నాడు. అతడి వద్ద 12 పైసలు ఉన్నాయి. మొహసిన్ వద్ద 15 పైసలు ఉన్నాయి. దీంతో బొమ్మలు, మిఠాయిలు, బూరలు, బంతితోపాటు లెక్కలేనన్ని వస్తువులు తెస్తాను అన్నాడు. అందరి కంటే హమీద్ చాలా సంతోషంగా ఉన్నాడు. అతడు నాలుగైదు సంవత్సరాల అమాయకపు అందమైన బక్కపల్చని పిల్లవాడు. అతడి తండ్రి సంవత్సరం క్రితమే కలరాతో చనిపోయాడు. తన తల్లి కూడా కారణం తెలియకుండానే అకస్మాత్తుగా చనిపోయింది. చివరికి ఇలా ఎందుకు జరిగిందో ఎవరికీ తెలియదు.

హమీద్ పేదరాలైన తన నాన్నమ్మ అమీనా ఒడిలో నిద్రపోతూ... అంతే సంతోషంగా ఉన్నాడు. హమీద్ తో వాళ్ల నాన్నమ్మ 'మీ నాన్న డబ్బులు సంపాదించడానికి వెళ్లాడని, అమ్మా అల్లామియా ఇంటి నుంచి అతడి కోసం చాలా వస్తువులు తేవడానికి వెళ్లిందని చెప్పింది. అందుకే హమీద్ చాలా సంతోషంగా ఉన్నాడు. హమీద్ కాళ్లకు చెప్పులు కూడా లేవు. తలపై ఒక పాత టోపీ ఉంది. అది కూడా నల్లగా మాసిపోయి ఉంది. అయినప్పటికీ అతడు సంతోషంగా ఉన్నాడు.

అభాగ్యురాలైన (నిర్భాగ్యురాలు) అమీనా చిన్నగదిలో కూర్చుని ఏడుస్తూ ఉంది. ఈ రోజే 'ఈడ్' పండుగ. తన ఇంట్లో తినడానికి తిండి గింజ కూడా లేదు. హమీద్, వాళ్ల నానమ్మ దగ్గరికెళ్లి ఈ విధంగా అంటున్నాడు... "నీవేమి భయపడవద్దమ్మా! నేను అందరి కంటే ముందే వస్తాను. ఏమాత్రం భయపడవద్దు". దాంతో అమీనా హృదయం చివుక్కుమంది. గ్రామంలోని పిల్లలందరూ తమ తండ్రులతో వెళ్తున్నారు. హమీద్ కి అమీనా తప్ప ఎవరున్నారు? గుంపులో పిల్లాడు ఎక్కడైనా తప్పిపోతే ఎలా? ఆరు మైళ్లు ఎలా వెళ్తాడు? చెప్పులు కూడా లేవు, కాళ్లు బొబ్బలెక్కుతాయి. ఆమె కొంచెం దూరం నడిచి తనని ఎత్తుకునేది. అందరూ అక్కడికి వెళ్తే ఇక్కడ సేమియా వండేది ఎవరు? డబ్బులుంటే తిరిగి వచ్చేటప్పుడు అన్ని సరుకులు తీసుకువచ్చి తయారుచేయవచ్చు అనుకుంది.

ఊరు నుంచి తిరునాల (ఉత్సవం, ఊరేగింపు) బయలుదేరింది. హమీద్ పిల్లలతో కలిసి వెళ్తున్నాడు. పట్టణానికి చెందిన పర్వత శిఖర దిగువ భాగం వచ్చింది. రోడ్డుకి ఇరువైపులా ధనికులకు చెందిన తోటలున్నాయి. పెద్ద పెద్ద భవనాలు, కోర్టులు, కాలేజీలు, క్లబ్బులు, ఇళ్లు మొదలైనవి కనిపిస్తున్నాయి. ఈడ్ గాహ్ కు వెళ్లే గుంపులూ కనిపిస్తున్నాయి. ఒకరిని మించి మరొకరు విలువైన వస్త్రాలను ధరించారు. ఇంతలో 'ఈడ్ గాహ్' కనిపించింది. అక్కడే ఈడ్ తిరునాల (ఉత్సవం) జరుగుతుంది. నమాజు పూర్తికాగానే పిల్లలందరూ మిఠాయిలు, ఆటబొమ్మల దుకాణాలపై విరుచుకుపడ్డారు. హమీద్ దూరంగా నిలబడి ఉన్నాడు. అతని వద్ద కేవలం మూడు పైసలు మాత్రమే ఉన్నాయి. మొహసిన్ నీళ్లు మోసే అమ్మాయి బొమ్మ కొన్నాడు. మహమూద్ సిపాయి బొమ్మ కొన్నాడు. నూరే లాయర్ బొమ్మను; సమ్మీ చాకలి (బట్టలు ఉతికే మనిషి) బొమ్మను కొంటారు. హమీద్ ఎంతో ఆశతో ఆ బొమ్మలను చూస్తాడు. మట్టితో చేసినవే కదా! కింద పడితే సర్వనాశనమైపోతాయని తనకు తాను నచ్చజెప్పుకుంటాడు. తర్వాత మిఠాయి దుకాణాలు వస్తాయి. ఒకరు మిఠాయి, ఒకరు సోహాన్ హల్వా, ఒకరు గులాబ్ జామున్, మరొకరు నువ్వుల జీడి కొన్నారు. ఒరే హమీద్! నువ్వుల జీడిలు తీసుకోరా ఎంత సువాసనగా ఉన్నాయో అని మొహసిన్ అన్నాడు. అప్పుడు హమీద్ 'ఉంటే ఉండనీ, నా దగ్గర డబ్బులు లేవా ఏంటి?' అని అన్నాడు. అప్పుడు సమ్మీ.. "అబ్బో నీ దగ్గర మూడు పైసలేగా ఉన్నాయి. మూడు పైసలతో ఏమేమి కొంటావ్?" అని అనడంతో హమీద్ మౌనంగా ఉండిపోయాడు.

మిరాయి కొట్టు తర్వాత ఇనుప సామాన్ల దుకాణం ఉంది. అక్కడ ఎన్నో అట్ల కాడలు ఉన్నాయి. వాటిని చూడగానే నానమ్మ దగ్గర అట్లకాడ లేదు. రొట్టెలు కాలేటప్పుడు చేతివేళ్లు కాలుతున్నాయి అనే విషయం హామీద్ కు గుర్తుకొచ్చింది. ఒకవేళ తను ఒక పట్లకారు తీసుకెళ్లి నానమ్మకిస్తే ఎంతో సంతోషిస్తుంది. ఇంకెప్పుడు తన వేళ్లు కాలవు. నానమ్మ పట్లకారు చూడగానే పరిగెత్తు కుంటూ వచ్చి నా చేతుల్లోంచి తీసుకుని “నా కొడుకు నా కోసం అట్లకాడ తెచ్చాడు అని అంటుంది. దాన్ని ఇరుగు-పొరుగు ఆడవాళ్లకు చూపుతుంది. వేలకొద్దీ దీవెనలు సరిగ్గా అల్లా యొక్క ఆస్థానంలోకి చేరతాయి. వెంటనే దేవుడు వింటాడు” అని అనుకుంటాడు. “హామీద్ దుకాణదారుణ్ణి అట్లకాడ వెల ఎంత? అని అడుగుతాడు. దాని ధర 6 పైసలు అని విన్న హామీద్ గుండె జారి పోతుంది. హామీద్ గుండెలో బలం తెచ్చుకొని మూడు పైసలు తీసుకుంటావా? అని అడిగాడు. దుకాణదారుడు పిలిచి పట్లకారు ఇచ్చేశాడు. హామీద్ దాన్ని ఒక తుపాకి మోస్తున్నట్లుగా తన భుజాలపై పెట్టుకొని మిడిసిపడుతూ తన మిత్రుల దగ్గరికి వచ్చాడు. ఈ పట్లకారు ఎందుకు తెచ్చావురా పిచ్చోడా! దీన్ని ఏమి చేస్తావు?” అని మిత్రులు ఎగతాళి చేశారు. ఆ తర్వాత ఇంటికి రాగానే హామీద్ గొంతు విన్న అమీనా పరిగెత్తుకుంటూ వచ్చి ఎత్తుకుని మనవడిని ముద్దాడింది. అకస్మాత్తుగా చేతిలో పట్లకారు చూసి ఆమె ఉలిక్కిపడింది.

“ఈ అట్లకాడ ఎక్కడిది?”

“నేను కొనుక్కొన్నాను.”

“ఎన్ని పైసలతో?”

“మూడు పైసలకు”

అమీనా తలపై చేయిపెట్టుకుని బాధతో “ఈ తెలివితక్కువ పిల్లగాడెక్కడోడమ్మా? మధ్యాహ్నమైంది, ఏమీ తినలేదు, తాగలేదు. అట్లకాడ తెచ్చాడట. తిరునాళ్లలో ఇంకా నీకు ఏమీ కన్పించలేదా? ఈ ఇనుప పట్లకారు తీసుకువచ్చావు?” అని అంది. అప్పుడు అపరాధ భావంతో హామీద్ “అమ్మా పెనంమీద నుంచి రొట్టెలు తీసేటప్పుడు నీ వేళ్లు కాలుతూ ఉంటే చూడలేక పోతున్నానమ్మా అందుకే తెచ్చాను” అని అన్నాడు.

అమీనా కోపం వెంటనే స్నేహంగా మారిపోయింది. ఇది ఒక రకమైన రసం, రుచులతో నిండిన మూగ స్నేహం. పిల్లవాడిలో ఎంతటి త్యాగం, ఎంతటి సద్భావన, ఎంత వివేకం అను కుంది. వేరే పిల్లలు ఆటవస్తువులు కొనుక్కుంటూ, మిరాయిలు తినడం చూసి తన మనసు ఎంత ఆశకు గురి అయివుంటుందో కదా! అని బాధపడింది. అక్కడ కూడా తన ముసలి నానమ్మ వాడికి గుర్తుకొచ్చింది అనుకుంది. దాంతో అమీనా మనసు సంతోషం, ప్రేమతో నిండిపోయింది. చీర అంచుతో దగ్గరికి తీసుకొని హామీద్ ని ఆశీర్వదించింది. కళ్ల నుంచి కన్నీటి బొట్లు రాల్చింది. హామీద్ ఇందులో ఉన్న రహస్యాన్ని ఎలా అర్థం చేసుకుంటాడు?

(మున్ని ప్రేమ్చంద్ యొక్క కథ ఆధారంగా చేసుకుని)

पाठ का सारांश

कहानी का शीर्षक	:	ईदगाह
कहानीकार का नाम	:	श्री मुंशी प्रेमचन्द

विषय वस्तु:

- रमजान के पूरे तीस रोजों के बाद आज ईद आयी है। ईदगाह जाने की तैयारियाँ हो रही हैं।
- लडके सबसे ज्यादा प्रसन्न हैं। हामिद भी ज्यादा प्रसन्न हैं। वह भोली सूरत का चार-पाँच साल का दुबला-पतला लडका है। उसके माँ-बाप दोनो चल बसे।
- हामिद अपनी बूढ़ी दादी अमीना के लालन-पालन में रहता हैं। ईद के दिन होने नाते हामिद आज बहुत प्रसन्न है। आज वह मेले के साथ ईदगाह जाना चाहता हैं। उसके पैरों में जूते तक नहीं। तीन कोस पैदल ही चलना पडता है।
- इसलिये दादी अमीना को बडा दुःख हुआ। हामिद कैसा ठहर सकता है। वह ईदगाह की ओर चल पडा। उसके जेब में केवल तीन पैसे हैं। नमाज खत्म हो गयी। लोग आपस में गले मिल रहे हैं। सब मिठाई और खिलौनो के दुकानों पर दावा करने लगे।
- हामिद के दोस्त मिठाइयाँ और खिलौने खरीदते उसे ललचाने पर भी वह चुप रह गया उसके पास केवल तीन ही पैसे हैं। वह लोहो की दुकाना के पास ठहर जाता है। उसे ख्याल आता है कि दादी के पास चिमटा नहीं हैं। तवे से रोटियाँ उतारती है तो हाथ जल जाता है।
- अगर वह चिमटा ले जाकर दादी को दे दें तो वह कितनी प्रसन्न होगी? यह सोचकर हामिद तीन पैसे से चिमटा खरीदकर दादी को देने तैयार होता है। हामिद के दोस्तों ने उसका मजाक किया।
- अमीना चिमटा देखकर हामिद के त्याग सभ्दाव और विवेक पर मुग्ध हो जाती है। वह प्रेम से गद गद हो जाती है। वह हामिद को दुआएँ देती है।

विशेषता:-

इस कहानी में दादी व पोते का मार्मिक प्रेम दर्शाया गया है। इसमें कथन व सन्दर्भ, वातावरण का सजीव चित्रण है। इसमें बाल्यावस्था की निर्मल भावनाओं का सुन्दर प्रतिबिंब दर्शाया गया है।

शब्दार्थ

ईदगाह	: మహ్మదీయులు నమాజు చేసే స్థలం mosque
पथिक	: బాటసారి traveller
सुहावना	: सुन्दर, भला लगनेवाला ఆహ్లాదకరమైన pleasant
मनोहर	: मन को हरने वाला మనోహరమైన charming
अजीब	: अद्भुत అద్భుతమైన wonderful
हरियाली	: हरे-भरे, पेड़-पौधों का समूह పచ్చదనం greenery
रौनक	: शोभा, काँति సొగసు - కాంతి beauty
अनगितन	: जिका गिनती न हो లెక్కలేనన్ని uncountable
लालिमा	: अरुणिमा ఎరుపుదనం redness
शीतल	: ठंड చల్లని cool
बधाई	: मुबारक बात శుభాకాంక్షలు తెలియజేసుకోవడం greetings
बिगुल	: बुरही के ढंग का बाजा ఈల a bugle
गोदी	: अंचल ఒడి Lap
अभागिन	: बद नसीब దురదృష్టవంతురాలు unfortunate
कचोट	: चुभना గుచ్చుకోవడం to tease
छकाले	: फफोले बొब्बुలు blisters
अदालत	: न्यायालय न్యాయస్థానం court
धावा	: आक्रमण దాడి, ముట్టడి raid
चिमटा	: तवे पर रोटी को पकडने का औजर పట్టకారు forceps
दुआएँ	: आशीरवाद ఆశీర్వాచనాలు blessings
बंदूक	: पिस्तौल తుపాకి a gun
शान	: इज्जत గౌరవం granduer
अकडना	: दर्प, घमंड మిడిసిపడుట to walk affectedly ऐतंन
गदगद होना	: प्रेम के अतिरेक से गला भर आना ప్రేమతో నోట మాట రాకుండుట very glad
ललचाना	: अधीर करना ఆశపెట్టుట to be tempted
ख्याल	: विचार ఆలోచన thought

రోజా	=	ముస్లింల ఉపవాసం a fast observed by Muslims
రౌనక	=	సొగసు Beauty, వెలుగు, శౌభా Lustre
కచోటనా	=	గుచ్చుకోవడం to tease
గిననా	=	లెక్కపెట్టుట to count
కోస	=	రెండు మైళ్లదూరం a distance of two miles
బిగుల	=	బూర a bugle
దుబలా-పతలా	=	బక్కపలచని very thin
ఱాలె	=	బొబ్బలు bliskers
గోటా	=	వస్త్రపు అంచు hem
భడకీలా	=	తళుకుబెళుకు ఉన్న glamorous
కోఠరీ	=	చిన్నగది a small room
భోలీ	=	అమాయకుడు innocent
సంగీ	=	స్నేహితుడు friend
అభాగిన	=	దురదృష్టవంతురాలు unfortunate woman బదనసీబ
అమ్మీజాన	=	తల్లి Mother माता, जननी
అబ్బాజాన	=	తండ్రి Father पिता, बाप
ఱటపఠ	=	వెంటనే immediately
అదాలత	=	న్యాయస్థానం Court न्यायालय
ఱాన	=	కీర్తి Glory यश
సెవాఱ్ఱా	=	సేమ్యాలు Vermicelli
రెవఱి	=	ఱిడి A kind of crisps
భిరతీ	=	తోలుతిత్తితో నీటిని మోసేవాడు water carrier

मोल लेना	=	కొనడం, to buy	खरीदना
चिमटा	=	చిన్న పట్టకారు,	Forceps
लोहा	=	ఇనుము,	Iron
तवा	=	పెనుము,	Pan
दुआँ	=	దీవెనలు,	Blessings आशीर्वाद
दिल बैठना	=	ఉదాసీనంగా ఉండిపోవడం,	Be quite
अकडना	=	మిడిసిపడుట,	to walk affectedly दर्प, घमंड
गदगद	=	బాగా ఆనందించిన	greatly delighted
धोबन	=	కడిగేది, ఉతికేది	wash
सजदा	=	అందమైన	beautiful
धावा होना	=	దాడి, ముట్టడి	to be attacked आक्रमण
मियाँ	=	యజమాని/గురువు,	Master
इस्बीफा	=	రాజీనామా,	resign
लालिमा	=	ఎర్రదనం,	reddishness अरुणिमा
डाक मुंशी	=	పోస్ట్‌మాస్టరు	Postmaster

Prepared by:
Bollu Ramamohan
M.A.,M.Phil. , Ph.D. in Hindi